

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента Кучая Олександра Володимировича про дисертаційне дослідження Дученко Анни Василівни на тему: «ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ», що представлено на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта, галузь знань 01 Освіта, педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Сучасний етап розвитку вітчизняної освіти, євроінтеграційні процеси, формування конкурентоспроможного працівника зумовлює перегляд і переоцінку підготовки педагогічних фахівців, що стимулює пошук нових підходів до фахової підготовки майбутніх вчителів іноземної мови, орієнтованих на формування вчителя майбутнього, який окрім знань буде володіти необхідними духовно-моральними та культурними основами як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності. Необхідною професійною базою мають стати не лише спеціальні знання, розуміння сучасних технологічних процесів та володіння інноваційними технологіями, а й професійна культура, формування якої має бути пріоритетним для майбутнього вчителя іноземних мов.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки і професійної освіти та управління освітніми закладами «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (РК № 01119U102999), кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті «Інноваційні педагогічні технології навчання в умовах інформатизації освіти в Україні та за кордоном». Тему дисертації затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 3 від 22.10.2020 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертанткою з'ясовано наукові, теоретичні та педагогічні підходи формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки та уточнити сутність основних понять дисертації «культура», «професіоналізм», «професійна культура», «професійна компетентність», «культурологічна компетентність», «інноваційні технології», «інтерактивні технології навчання», «інформаційні технології навчання»; розроблено та обґрунтовано критерії, показники та визначити рівні сформованості професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов; визначено та аргументовано організаційно-педагогічні умови і спроектувати структурно-функціональну модель формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов; експериментально перевірено ефективність реалізації організаційно-педагогічних умов та розробленої структурно-функціональної моделі формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки.

Нові факти, одержані здобувачем

У дисертаційному дослідженні *вперше* теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки (забезпечення сприятливого соціально-психологічного клімату для покращення мотивації до навчання та формування професійної культури; спрямування майбутнього вчителя іноземних мов до професійного саморозвитку та набуття особистісного досвіду професійної культури у процесі фахової підготовки; впровадження сучасних інноваційних технологій навчання для ефективного формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов через процес інтеграції спеціальних дисциплін із культурологічними знаннями);

виокремлено компоненти професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки (професійно-аксіологічний,

психолого-рефлексивний, креативний, інформаційно-комунікативний);

розроблено діагностичний апарат сформованості професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки (критерії, показники, рівні – високий (творчий), середній (достатній), низький (початковий));

спроєктовано та реалізовано структурно-функціональну модель професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки;

- уточнено сутність понять «професійна культура майбутнього вчителя іноземних мов», «культурологічна компетентність у процесі формування професійної культури», «інноваційні технології навчання», «інтерактивні технології навчання», «інформаційні технології навчання»; удосконалено методичну базу реалізації організаційно-педагогічних умов та впровадження інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці для інтеграції культурологічних основ у професійні знання; стимулювання зацікавлення студентів до вивчення основ вітчизняної та світової культури; забезпечення умов для розвитку культурологічних знань із інтеграційним використанням традиційних, інноваційних та інформаційних технологій навчання; мотивування студентів до застосування культурологічних знань у професійній діяльності.

- подальшого розвитку набули інноваційні та традиційні технології навчання у процесі формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням у ході її виконання методології, адекватної меті і завданням, специфіці об'єкта і предмета, застосуванням необхідного комплексу методів дослідження, а також практичним упровадженням дослідницьких результатів.

Сформована автором джерельна база характеризується різноманітністю та достатньою повнотою, що слугує безперечним доказом інформативності та валідності представленої роботи.

Науковий апарат, як засвідчує аналіз дисертації, визначено коректно, він відповідає вимогам до дисертацій і є достатнім для розв'язання окреслених у роботі завдань.

Зміст анотацій поданий українською та англійською мовами. Він відображає зміст дисертації, висвітлює суттєві аспекти роботи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів полягає у тому, що впроваджено у практику методичний супровід формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов з використанням традиційних, інноваційних, інформаційних технологій, методів «Акваріум» та «Синтез думок», методу ментальних карт та кроссенс, тренінгових вправ «Художня виставка», «Крок до професійної культури»; розроблено теоретико-методичний супровід забезпечення формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/15-2 від 30.06.2023р.); Харківська гуманітарно-педагогічна академія (довідка № 01-12/337 від 07. 06. 2023р.); Криворізький державний педагогічний університет (довідка № 08-301/3 від 07.06. 2023р.); Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти (довідка № 300/02-13 від 07.06.2023 р.); Волинський національний університет імені Лесі Українки (довідка № 03-24/01/1315 від 15.06.2023).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Розроблений теоретико-методичний супровід забезпечення формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки може бути використаний викладачами ЗВО при підготовці навчальних посібників і методичних вказівок.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел (398 найменувань, з яких – 54 іноземною мовою) найменування у порядку появи посилань у тексті, додатків (14). Загальний обсяг дисертації становить 293 сторінки, у тому числі 177 сторінок основного тексту. Дисертація містить 17 таблиць на 6 сторінках та 15 рисунків на 6 сторінках.

Так, у *вступі* обґрунтовано актуальність та доцільність виконаного дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, мету, завдання і методи дослідження; висвітлено наукову новизну і практичне значення результатів дослідження; представлено апробацію та впровадження результатів дослідження; подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі узагальнено підхід науковців до проблем формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов, зв'язок культури й освіти, проаналізовано психолого-педагогічні підходи до сутності професійної культури як наукової дефініції, досліджено процес формування професійної культури.

Під час дослідження нами визначено сутність базових понять дисертації: «культура», «професіоналізм», «професійна культура». Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних науковців дав змогу визначити роль професійної культури в ієрархії професійного становлення особистості, де професійну культуру вбачаємо як складову загальної культури. З'ясовано також, що професійна культура у подальшому формуванні особистості

допомагає людині самореалізуватися у різних професійних сферах. Це вказує на те, що вона є ширшим поняттям ніж педагогічна культура. Сформульовано авторське визначення поняття «професійна культура майбутнього вчителя іноземних мов» яке трактується як сукупність компонентів, необхідних для діяльності у професійній сфері, що сприяють здатності оволодівати, сприймати та транслювати знання, інтегрувати вміння та навички в культурні процеси суспільства через призму етичних, духовних, моральних орієнтирів. Професійна культура майбутнього вчителя іноземних мов є особистісним утворенням, що потребує розуміння та поваги не лише до рідної культури, а й сприймання інших культур, здатності до мультикультурної взаємодії та професійної ідентифікації у процесі соціалізації.

Проаналізовано впливи масової культури, субкультур, Інтернет-культури на формування майбутнього вчителя. Інтернет-культура іноді є способом спілкування, що може ускладнювати професійне становлення майбутнього педагога. Серед проблемних питань виокремлено низький рівень культурологічних знань по закінченню закладу загальної середньої освіти, що створює перепони в інкультурації майбутнього вчителя іноземної мови та спричиняє нерозуміння інших культур.

Аналіз проблем формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов показав, що питання професійної підготовки майбутніх педагогів тісно пов'язують з професійною культурою та виокремлюють необхідні професійні якості, компетентності та компетенції. Було визначено, що компетенції є більш вужчим поняттям та із низки необхідних компетенцій складається необхідна компетентність, що дало змогу визначити поняття «професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови» та «культурологічна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови». На перетині професійної компетентності та культурологічної компетентності знаходиться професійна культура, на яку мають вплив ці обидві компетентності.

Для забезпечення результативності формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов виокремлено методологічні підходи, які балансують співвідношення професійних та культурологічних знань та сприяють формуванню професійної культури. До таких підходів віднесено системний, компетентнісний, культурологічний та студентоцентризований підходи, які складають відповідну ієрархічну послідовність і є взаємопов'язаними між собою.

У структурі професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов виокремлено професійно-аксіологічний, психолого-рефлексивний, креативний, інформаційно-комунікативний компоненти. Усі компоненти є взаємопов'язаними і сформованість усіх компонентів надасть змогу сформувати високий рівень професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

Виокремлені компоненти є критеріями професійної культури, за якими визначено відповідні показники та рівні – високий (творчий), середній (достатній), низький (початковий).

У другому розділі акцентували увагу на виокремленні організаційно-педагогічних умов, які трактуємо як об'єднуючий компонент, що забезпечує взаємодію факторів, необхідних освітньому процесу та забезпечує його організацію і базується на активній взаємодії викладача та студента. Нами виокремлено такі умови: забезпечення сприятливого соціально-психологічного клімату для покращення мотивації до навчання та формування професійної культури; спрямування майбутнього вчителя іноземних мов до професійного саморозвитку та набуття особистісного досвіду професійної культури у процесі фахової підготовки; впровадження сучасних інноваційних технологій навчання для ефективного формування професійної культури майбутнього учителя іноземних мов через процес інтеграції культурологічних знань у фахові дисципліни.

Проаналізувавши підходи до впровадження навчальних технологій в освітній процес вищої школи, нами було сформовано власні визначення

таких понять, як інноваційні технології навчання, інтерактивні технології навчання, інформаційно-комунікаційні технології навчання. Створено також структуру використання педагогічних технологій формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов, у якій розглянули поєднання аудиторного та дистанційного навчання через канву використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання, що створює простір для змішаного навчання, у процесі застосування якого доцільне використання традиційних, інноваційних та інтерактивних технологій навчання.

Для формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов ефективними визначено проведення традиційних занять (лекції, семінари, практичні заняття), інноваційних технологій (ігрові, тренінгові, інтерактивні), методів «Акваріум», «Синтез думок», методів ментальних карт та кроссенс, тренінгових вправ «Художня виставка», «Крок до професійної культури».

У другому розділі представлено структурно-функціональну модель формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки, що вміщує у себе необхідні для формування професійної культури взаємопов'язані та взаємозалежні блоки: цільовий, теоретико-методологічний, контрольно-результативний та організаційно-педагогічні умови.

У третьому розділі педагогічний експеримент формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки відбувався у чотири етапи: аналітико-констатувальний; діагностично-пошуковий; формувальний; завершально-узагальнювальний. У процесі педагогічного експерименту використовувалися різноманітні методи дослідження: аналіз документації (вивчення та розбір необхідних теоретичних основ для опрацювання науково-дослідних узагальнень визначеної теми дисертації); вивчення педагогічного досвіду (моніторинг філософських, науково-педагогічних, психологічних джерел та документів);

спостереження, методи опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування для збору інформації про респондентів та їх поглядів на ті чи інші явища); методи математичної статистики.

Сформованість компонентів професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов (професійно-аксіологічний, психолого-рефлексивний, креативний, інформаційно-комунікаційний) відбувалась за визначеними критеріями якими виступали компоненти професійної культури, визначеними показниками та рівнями – високий (творчий), середній (достатній), низький (початковий).

За допомогою психолого-педагогічного тестування (тест на визначення «Інтегральної самооцінки особистості «Хто я є у цьому світі»» та методики «Мотивація навчання у вузі» було визначено однорідність ЕГ та КГ груп на вхідному етапі педагогічного експерименту із достовірністю 95% доведено критерієм згоди Колмогорова-Смирнова за кожним компонентом сформованості професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки.

Перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов та запропонованих методик визначалася за допомогою визначення загального результату вхідних рівнів компонентів сформованості професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов та результатів рівнів сформованості професійної культури під час формувального експерименту.

Результати розвитку професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов представлено у результатах формувального етапу педагогічного експерименту. Дослідження проводилося згідно висунутої статистичної гіпотези H_0 – (за досліджуваною ознакою одержані результати в групах відрізняються несуттєво) і альтернативну до неї H_1 – (групи за досліджуваною ознакою відрізняються суттєво) за критерієм Колмогорова-Смірнова з достовірністю результатів 95%. Статистичний аналіз довів, що відмінність між компонентами професійної культури є суттєвою та загальний результат сформованості високого (творчого) рівня

професійної культури виявив різницю на 16 % між ЕГ та КГ на користь ЕГ, що доводить ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у фаховій підготовці.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

В цілому, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, слід відмітити ряд дискусійних положень і зауважень до змісту роботи:

1. Вважаємо, що загальна кількість таблиць рисунків, яка унаочнює представлення результатів дослідження, в цілому не переобтяжує сприйняття тексту дисертації. Однак, на наш погляд, все-таки доречно було перенести деяку їх частину у додатки.

2. На нашу думку, необхідно було б передбачити окремий параграф, в якому ґрунтовно висвітлено зарубіжний досвід формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки.

3. Дисертація має цінне практичне спрямування. Рекомендуємо Стрижак Юлії Олегівні за результатами її дослідження підготувати посібник нового покоління з проблеми формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки.

4. У вступі роботи не прописано рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

5. У тексті дисертації трапляються орфографічні й пунктуаційні помилки.

Однак, викладені зауваження та побажання, що мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані в подальшій науковій роботі дисертантки, не зменшують теоретичного та практичного значення результатів дисертаційної роботи.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основний зміст і результати дисертаційної роботи представлено в 11

публікаціях: із них 9 – одноосібних, 2 у співавторстві; 4 статті опубліковані у фахових виданнях України; 2 – у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science; 5 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Висновок. Результати аналізу дисертації, опублікованих праць дають підстави для висновку про те, що дослідження Дученко Анни Василівни на тему: «Формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки», є завершеним, слугує вагомим внеском у розвиток актуального напрямку вітчизняної педагогічної науки і практики. З огляду на актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхнє практичне значення зазначаємо, що дисертація «Формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки», відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Дученко Анна Василівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

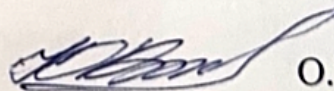
Офіційний опонент:

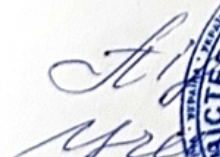
доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри педагогіки

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

 О.В. Кучай

  О.В. Кучай
професор кафедри педагогіки
/Барановська О.В.